

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN ONBİNLERİN DÖNÜŞÜ ROMANINDA SOSYALİST ENTELEKTÜEL MESELESİ

THE QUESTION OF SOCIALIST INTELLECTUAL IN SAMİM KOCAGÖZ'S NOVEL ONBİNLERİN DÖNÜŞÜ

Halil İbrahim ÜNSER
Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi,
halil.unser@kapadokya.edu.tr

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 2 Eylül 2021
Kabul edildiği tarih: 25 Kasım 2021
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2022

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 2 September 2021
Date accepted: 25 November 2021
Date published: 25 June 2022

Anahtar Sözcükler

Toplumcu Gerçekçi Roman; Romanda Olumlu Tip; İdeal Aydın Tipi; Onbinlerin Dönüşü.

Keywords

Socialist Realist Novel; Positive Type in Novel; Ideal Intellectual Type; Onbinlerin Dönüşü

DOI

10.33171/10.33171/10.33171/
dctfjournal.2022.62.1.6

Öz

Toplumun tüm katmanlarını düzenleme iddiasında olan Marksist-sosyalist ideoloji için entelektüelin toplumsal ve siyasal rolü, üzerinde çokça tartışılan bir konu olagelmıştır. İşçi sınıfının siyasal hayata hâkim olmasını öngören bu düşüncenin entelektüele verdiği rol, onun bazı özellikler taşımasını gerekli kılmaktadır. Marksist-sosyalist ideolojiye göre entelektüel, sol-sosyalist değerlerin benimsenmesinde topluma rol model olmalı ve liderlik etmelidir. Bu çalışmada toplumcu gerçekçi edebiyat için bağlantı noktası olması bakımından önemli bir roman olan, Samim Kocagöz'ün *Onbinlerin Dönüşü* adlı eseri merkez alınarak ideal sosyalist aydın tipinin fikri altyapısı ele alınmış, yazarın entelektüel sınıfın toplumsal rolü üzerindeki düşünceleri incelenmiştir. Bu çerçevede ideal sosyalist tip olan Recep, entelektüel düzeyinin gerektirdiği sorumluluğu eylem alanına da taşıyan bir karakter olarak kurgulanmıştır. Nazi-Sovyet kamplaşmasının baskın olduğu dönemde yazılan bir roman karakterinin sosyalistliğinin milliyetçilikle harmanlanmış olması yazarın siyasal bir sentez arayışında olduğunu gösterir. Recep, halktan kopuk olmayan bir entelektüel tasvirinin sunulmuş olması açısından da dikkate değerdir. Bu yönüyle Marksist-sosyalist düşüncede aydına yüklenen roldeki bir başka tartışma olan "burjuvalaşmamış olma" ölçütü açısından da önem taşımaktadır. Böylelikle Marksist-sosyalist düşüncedeki entelektüel tartışmalarını pek çok açıdan içeren *Onbinlerin Dönüşü*, Türk romanında olumlu ve ideal sosyalist entelektüel tipin doğuşu açısından belirgin bir aşama olarak değerlendirilmiştir.

Abstract

For the Marxist-socialist ideology, which claims to organize all strata/classes of society, the social and political role of the intellectual has been the subject of numerous debates. The role given to the intellectual by this idea, which envisages that the working class should dominate the political life, requires that the intellectual has certain characteristics. According to Marxist-socialist ideology, the intellectual should be a role model and lead society in the adoption of left-wing socialist values. In this study, the intellectual background of the ideal socialist intellectual type in Samim Kocagöz's work entitled "*Onbinlerin Dönüşü*" (*The Return of the Ten Thousand*), which is an important novel in terms of a connecting point for socialist realist literature, was discussed and the author's reflections on the social role of the intellectual class were examined. Recep, the ideal socialist type, is designed as a character who carries the responsibility required by his intellectual level to the field of action. The author's search for a political synthesis can be seen in the blending of a character's socialism with nationalism in the novel. This feature of Recep also refers to his being a socialist who is not disconnected from the people. This discussion, on the other hand, is important in terms of the criterion of "not being bourgeois", which is another controversial dimension in the role attributed to the intellectual in Marxist-socialist thought. Thus, "*Onbinlerin Dönüşü*", which includes the intellectual debates in Marxist-socialist thought from many aspects, has been evaluated as a distinct stage in terms of the birth of the positive and ideal socialist intellectual type in Turkish novel.

Giriş

Eserlerinde siyasal görüş olarak yurtsever hassasiyetlerin ön planda olduğu bir çeşit sosyalizmi savunan Samim Kocagöz'ün *Onbinlerin Dönüşü* isimli romanı, Türk edebiyatında sosyalist entelektüel tipin oluşumu açısından önem taşımaktadır. Lisansüstü eğitimi esnasında Avrupa'da bulunan yazarın 1940'lı yıllarda Avrupa solunun gündemindeki başlıca konulardan olan aydın tartışmalarından etkilendiği

ve *Onbinlerin Dönüşü* isimli eserini bunun etkisiyle yazdığı görülmektedir. Yazar kaleme aldığı bu siyasi roman aracılığıyla dönemin siyasi ortamında olabildiği kadar net bir şekilde sosyalist entelektüelin toplumsal rolü üzerine düşünmeye ve düşüncelerini okurlarına aktarmaya çalışmıştır. Çünkü 1930'lar ile başlayıp İkinci Dünya Savaşı'nın bitişine kadar devam ettiğini ifade edebileceğimiz bu süreç genel itibarıyla Sovyet Rusya ile Nazi Almanyası kutuplaşmasının siyasi ve toplumsal hayatın çeşitli alanlarına ciddi bir şekilde yansıdığı döneme karşılık gelmekteydi. Bu itibarla romandaki entelektüel tip, Sovyet Rusya-Nazi Almanyası kutuplaşması çerçevesinden ibaret kalmayacak şekilde, üniversite gençliği çerçevesinde, bir yandan ırkçı eğilimlerin diğer yandan ise toplumsal sorunlara kayıtsızlığın karşısında konumlandırılacak şekilde inşa edilmiştir.

Türk romanında daha önce de ideal/olumlu sosyalist entelektüel tipi görülmüş ancak hiçbir romanda bu tipin siyasi ve ahlaki özellikleri *Onbinlerin Dönüşü*'nde olduğu kadar detaylı şekilde verilmemiştir. Romanda ideal sosyalist bir entelektüel tipe yüklenen özelliklerin çeşitliliği, münevver-entelektüel-aydın üçlüsündeki anlam farklılaşmasına dair ihtilafı çağrıştırır niteliktedir. Münevver genellikle aydınla aynı anlamda olarak değerlendiriliyorsa da aydının eyleme ve mücadeleye, entelektüelin ise akılcı bir sorumluluğa daha yakın olduğu ifade edilmektedir (Meriç, 1983, s. 132; Küçük, 1983, s. 138). Buna rağmen iki kavramın birbirinden net bir şekilde farklılaştığı ayırım noktalarının tespit edilmesinin son derece zor olduğu aşikârdır. Dolayısıyla bu çalışma çerçevesinde aydın ve entelektüel kavramları yer yer birbirlerinin yerine geçecek şekilde, kimi bahislerde ise eylem/mücadele-akılcı sorumluluk farklılaşmasını hatırlatacak biçimde kullanılmıştır.

Onbinlerin Dönüşü'nün yazıldığı yıllarda ideal sosyalist entelektüelin nasıl olması gerektiği sorusu sadece Türk sosyalistlerinin meselesi değildi. Entelektüelin toplumsal rolü Marksist-sosyalist ideoloji başta olmak üzere Batı düşüncesinin ortak sorunuymdu. Bu nedenle Batı düşüncesinde ve ayrıca *Onbinlerin Dönüşü* romanının yazılış tarihine kadarki ana Marksist-sosyalist düşüncede entelektüel kavramının gelişimi üzerinde kısaca durulması konunun net bir şekilde anlaşılmasına hizmet edecektir.

Marksist-Sosyalist Düşüncede Aydın

Batı'da entelektüel kavramı Dreyfus Olayı'ndan sonra bugünkü anlamına kavuşmuş ve bu olayın ardından kavram, aydın, münevver anlamı dışında protest, ilerici, düzenleyici ve dönüştürücü nitelikleri de kapsar hâle gelmiştir. Emile Zola

(1984, s. 31-32), o dönem Yüzbaşı Dreyfus'un suçsuz olduğuna inanan çok kişinin olduğunu ama bu kişilerin "tehlikeye atılmayı, dalaşmayı göze alamayacaklarını" ifade edeceklerini belirterek entelektüel tavır için neyin gerekli olduğuna işaret etmiştir. Bilmenin ve yorumlamanın tek başına yeterli olmadığı, düşünsel faaliyetin eylem ile bütünleşmek durumunda olduğu bu gereklilik çerçevesinde Zola, Dreyfus Olayı esnasında Fransız hükümeti tarafından yapılan baskıları protesto etmek için "Suçluyorum!... Cumhurbaşkanı'na Mektup" (Zola, 2015) başlıklı bir metin yayımlar. Bu metin ile entelektüellerin taşıdığı sorumlulukların ortaya konduğu ifade edilebilir (Akkaya, 2012, s. 39). Ancak "entelektüellerin doğuşu"na işaret eden gelişme, Zola'nın bahsi geçen metnin yer aldığı *L'Aurore* isimli gazetenin takip eden sayısında dönemin önde gelen edebiyatçı, bilim insanı ve eğitimcilerinin altında imzasının bulunduğu "Entelektüeller Manifestosu"nun yayımlanması olmuştur. Bu gelişme, bahsi geçen kişilerin, uzmanlık alanlarının dışına çıkacak şekilde siyasi ve ahlaki meselelere dair belli bir pozisyon almaları açısından büyük önem taşımaktadır (Drake, 2005, s. 21).

Onbinlerin Dönüşü romanının yazıldığı yıllara kadar Türk aydınının beslendiği bir kaynak olan Rusya'da ortaya çıkan entelijansiya, çarlık rejimine muhalif ve akli, bilimi ve adaleti savunduğunu söyleyen çevrelere verilen isimdi. Marksist-sosyalist ideolojide entelijansiya üzerine düşünen başlıca düşünürlerden birisi olan Lenin'e göre bağımsız bir ekonomik sınıf olmadığı için bağımsız bir siyasal güç de olmayan entelijansiya, kapitalizmde sınıfsal bağları ve siyasal görüşleri açısından ayrışık bir kitledir. İdeolojik olarak farklı sınıflara hizmet eden farklı entelijansiya grupları bulunmaktadır. Lenin, burjuva olmalarından kaynaklanan "bütün git-gellerinin yanında" aydınların, "otokrasiye karşı devrimci bir savaşım yürütmeye" yatkın olduklarını ve "*halka daha çok yaklaşması koşuluyla*, bu savaşımında önemli bir güç" olabileceklerini ifade etmektedir (Lenin, 1988, s. 54-55).

Marksist-sosyalist ideolojide entelektüel meselesi üzerine düşünen diğer iki önde gelen teorisyen Gramsci ve Mao, kültürel ve ideolojik hegemonyanın kurulmasında entelektüellerin çok etkin bir rol oynayacağı görüşündedirler (Todd, 2018). Mao entelektüel sorununa, mevcut entelijansiyanın devrimci mücadeleye desteğini sağlama meselesi olarak yaklaşır ve entelijansiyanın Marksizm ve Leninizm üzerine çalışması gerektiğini düşünür. Mao'ya göre "dürüst ve yararlı olan aydınlara uygun görevler" verilerek "ciddi bir siyasi eğitim" uygulanmalı, onlara yol gösterilmeli ve böylelikle "partinin işçi ve köylü olan üyeleriyle kaynaşabilmeleri" sağlanmalıdır (Zedung, 1992, s. 306).

Gramsci, siyasal iktidarı ele geçirmek için entelektüellerin içinde bir “sol oluşum” kurulması gerektiğini düşünür. Gramsci’ye göre entelektüeller geleneksel ve organik olarak ikiye ayrılır: Eski tip entelektüeller tarım ve küçük ölçekli üretim faaliyetlerinin örgütleyicileridir. Bu tip entelektüeller köylü ve küçük burjuva kitleleri ile merkezî yönetim arasındaki ilişkiyi sağlarlar (Bağla, 1977, s. 85). Gramsci’nin “organik aydın” olarak adlandırdığı ideal aydını ise burjuva ahlakıyla ilişkisini kesmiş, onu bilimsel yollarla yıkmıştır. Yeni aydınlar teorik düzlemde kalamazlar, pratik hayata faal şekilde katılmalıdırlar. Aydın, halkın ilkel tutkularını anlamalı, halkla arasında mesafe bırakmamalıdır. Kafasıyla ve koluyla çalışan ayrımı sona ermeli, yeni aydın tabakası dünyayı değiştirecek bir eleştiriyi inşa etmelidir (Bağla, 1977, s. 88).

Bir bütün olarak bakıldığında, Marksist-sosyalist düşünce dendiği zaman akla gelebilecek üç önemli ismin, Lenin’in, Mao’nun ve Gramsci’nin iki önemli nokta üzerinde durdukları görülmektedir. Bu noktalardan ilki, entelektüelin ya da aydının öncü olması ve bu öncülük inisiyatifinin eylem gerektiren görevlerini üstlenmesidir. İkinci nokta ise entelektüel ile halk ya da işçi/köylü arasında bir mesafe olmamasıdır. Burada da görev entelektüelindir; entelektüel halkla kaynaşması, halkı anlaması ve düşüncelerini halkta bir karşılığı olacak şekilde biçimlendirmesi gereken kişidir.

Türk Romanında Sosyalist Entelektüel Tip

Onbinlerin Dönüşü’ne kadar toplumcu gerçekçi romancılar, Rus edebiyatının etkisiyle sınıf çatışması açısından dikkatlerini kırsal yaşantıya çevirmişlerdi. 1950’li yıllarda Türk siyasi romanına damga vurmuş toplumcu gerçekçi akımın önde gelen romancıları olan Yaşar Kemal *İnce Memed* ile Anadolu kırsalında romantik devrimci tiple komünizm propagandası yaparken Orhan Kemal *Bereketli Topraklar Üzerinde* ile tarımsal üretim ortamında ezilen işçilerin hikâyesi üzerinden kuvvetli ve etkileyici bir sosyalist ajitasyon örneği vermiştir (Ünsel, 2021, s. 131-134). Aynı yıllarda eser veren köy enstitüsü çıkışlı yazarlarımızın gündemi ise daha gerçekçi bir bakış açısıyla baktıkları köydeki gerilik ve sefaletin nedenlerini ve çözümlerini aradıkları aydınlanmacı dünya görüşünün ağır bastığı köy hikâyeleri olmuştur. Görüldüğü üzere toplumcu gerçekçi romanda Marksist-sosyalist dönüşümün imkânları, koşulları ve sınırlılıkları konu edilmiş, bu çalışma çerçevesinde sosyalist entelektüel olarak değerlendirilebilecek bir tipin tasvirine yönelmek söz konusu olmamıştır.

Türk romanında gördüğümüz ilk ideal sosyalist entelektüelin Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İşitilmedik Bir Vaka* isimli eserinde karşımıza çıkan Nüzhet Ulvi olduğu söylenebilir. Bu karakter ile Gürpınar, "Türk nesrinde ilk defa sosyalist görüşlü bir kahraman yaratmış"tır (Tatarlı ve Mollof, 1969, s. 8). Hüseyin Rahmi bu eserde Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın programını Nüzhet Ulvi'nin dünya görüşü üzerinden verir. Romanın entelektüeli Nüzhet Ulvi'nin sınıf çatışması hakkında fikirleri vardır ve toplumda yer alan çıkar gruplarını sınıfsal bir bakış açısıyla eleştirmektedir. Bu itibarla eserde hürriyet, adalet ve eşitlik kavramlarının ön plana çıkarıldığını görmekteyiz. Nüzhet Ulvi savaş karşıtıdır ve adil toplumsal düzenden yanadır (Tatarlı ve Mollof, 1969, s. 25).

Türk romanının ikinci ideal sosyalist entelektüeli Sabahattin Ali'nin başarılı siyasi romanı *İçimizdeki Şeytan*'da yan karakter olarak kurgulanan Bedri'dir. Bedri örgütlenmiş bir sosyalist olmamakla birlikte romanın sosyalist romantizm yönünü temsil eder. Bedri tipi ile romanın yayınlandığı yıllardaki sansür ortamında olabildiğince sosyalizmin ilkeleri savunulur. Bariz bir şekilde yazarın sesi olan Bedri, romanda bir gün işçi sınıfının birleşeceğinden ve dolayısıyla "iyinin, doğrunun ve kıymetlinin hâkim olacağından" ümidi kesmemeyi salık verir (Ali, 2003, s. 232). Tıpkı *Onbinlerin Dönüşü*'nde görüleceği gibi Nihal Atsız ve arkadaşlarına işaret edecek şekilde Pantürkistleri eleştirir. Halk sanatını ve sanatkârlığını savunur, burjuva sanat anlayışını reddeder (Ali, 2003, s. 150-153).

Diğer taraftan ideal tip olarak öne çıkarılmamakla beraber *Onbinlerin Dönüşü*'nün öncesinde Halide Edip'in *Handan*'ındaki Nâzım¹ veya Peyami Safa'nın *Mahşer*'indeki Nihad² da sosyalist tipin ipuçlarını vermektedir; ancak bunların olumlu özellikleriyle, dönemin siyasal ve toplumsal iklimine sosyalizm perspektifinden müdahale amacıyla kurgulanmamış olmaları (İleri, 1975, s. 5-6), Samim Kocagöz'ün eserinin ayırt edici niteliğini öne çıkarır.

1930-1940 yılları arasında etkili eserler veren Sabahattin Ali, 1940 yılında kaleme aldığı romanında ideoloji ve ahlak arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. *İçimizdeki Şeytan* ve *Onbinlerin Dönüşü* romanlarında mekânlar birbirine benzer. Her ikisinde

¹ Bu açıdan Nâzım'ın şu ifadeleri dikkate değerdir: "Biliyorsunuz ya, ben bir sosyalist, bir ihtilâlcî, ben hayatı belli olmayan bir şeyim. Hatta yarın bir bomba atmam, öbür gün tevkif edilmem ihtimali daima var." (Adivar, 1970, s. 58) Görüldüğü üzere karakterin sosyalistliği, olumsuz özellikler üzerinden kurgulanarak aktarılmaktadır.

² Çanakkale Savaşı'ndan gazi olarak dönen Nihad, vatan için savaşmış olmasına rağmen iş bulamaz ve büyük maddi sorunlar yaşar. Böylesine bir kişisel açmazın neticesinde Nihad, arkadaşlarıyla birlikte ihtilâl planı yapacak noktaya gelir (Safa, 2005, s. 198-199).

de romanın atmosferini kuran mekân İstanbul Üniversitesi ve civarındır. Her iki romanda da çatışma unsuru olarak kurguda yer alan karşı cephe Türkçü-Turancı dünya görüşüne sahip Nihal Atsız ve arkadaşlarının temsil ettiği milliyetçi karakterlerdir. Sabahattin Ali, edebiyat hayatının başında Nihal Atsız'dan etkilenmiş, ancak Almanya'da bulunduğu 1928-1930 yılları arasında Ali'nin siyasi görüşünde köklü bir değişiklik yaşanmıştır. Almanya'dan toplumcu gerçekçi dünya görüşünden etkilenmiş bir şekilde dönen yazar, 1935-45 yılları arasında sosyalist dünya görüşünün etkisiyle eserler vermiş ve bu edebiyatın en önemli isimlerinden biri olmuştur. Sabahattin Ali, romanlarında toplumcu şablonu ustalıkla gizler. *İçimizdeki Şeytan*'ın kötüsü basit ve salt kötülük yapan bir karakter değildir. Romanda siyasi görüşlerinin ahlaki temelleri psikolojik altyapısıyla sorgulanır.

Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan*'ı entelektüel şehir yaşantısı ortamında entelektüel kesimin siyasi düşüncelerinin işlendiği bir siyasi roman olarak *Onbinlerin Dönüşü*'nün öncülüdür denilebilir. Nitekim *Onbinlerin Dönüşü* bu romanın etkisinde kaleme alınmış, otobiyografik unsurlar barındıran bir eserdir (Taş, 1993, s. 97).

Onbinlerin Dönüşü

Çiftçilik yapan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Samim Kocagöz, lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır. Lozan Üniversitesi'nde üç yıl boyunca sanat tarihi tahsil ettikten sonra 1945'te Türkiye'ye döndüğünde devlet görevi üstlenmeyip çiftçilik yapmaya devam etmesi dikkate değerdir (Önertoy, 1984, s. 72-73). Yazarın işgal yıllarına rastlayan çocukluğunda Söke'nin İtalyanlar ve Yunanlılar tarafından işgal edildiğine ve bu bölgenin yağmalandığına, yakılıp yıkıldığına şahitlik etmiş olması da (Kocagöz, 1989, s. 24-25) muhtemeldir ki Türkiye'de milliyetçilik ile sosyalizmin harmanlanması açısından simge bir isim olan yazarın siyasi görüşlerini etkileyen önemli bir etken olmuştur. Kocagöz emperyalizm karşıtı bir vatanseverdir ve bu düşüncelerini kendi siyasi yaşantısında sosyalizmle birleştirir. Yön Dergisi'ndeki bir yazısında kullandığı "Milli Kurtuluş Savaşı'nı başlatan ilk bombanın İzmir'de bir sosyalist tarafından atıldığı" ifadesi yazarın zihnindeki bu birleşmeyi gösterdiği gibi, bu bombayı atan kahraman, yazar tarafından "sosyalist olduğu için milliyetçi, milliyetçi olduğu için sosyalist" olarak nitelendirilir (Atılğan, 2009, s. 16). Bir röportajda kendisine sorulan "...hem toplumcu hem milliyetçisiniz değil mi?" sorusuna "Evet, ama şoven değil. Atatürk milliyetçisiyim. Türkiye'de yaşayan herkes Türk'tür." cevabını vermiştir (Kocagöz, 1982, s. 17). Yazarın bu

ideolojik tutumunu *Onbinlerin Dönüşü*'nün entelektüel karakteri olan sosyalist ve yurtsever Recep'i temsil eder.

Roman tek parti döneminde, İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin toplumsal ve siyasal süreçlerde hissedildiği bir esnada yazılmıştır. İsmet İnönü'nün liderliğindeki Türkiye İkinci Dünya Savaşı esnasında denge politikası uygulamış, temel hedef ülkeyi sıcak savaştan uzak tutmak olmuştur (Sarıçoban, 2020, s. 1757). Ancak bu esnada özellikle aydınlar ve üniversite gençliği arasında SSCB destekçileri ile Nazi destekçileri arasında bir kamplaşma meydana gelmiştir. Söz konusu kamplaşma çerçevesinde yaşananlar devletin de her iki tarafa yönelik belli dönemlerde çeşitli müdahalelerde bulunmasını da beraberinde getirmiş, bu durum 1943 yılında Nazilerin Stalingrad'da yenilgiye uğramasının ardından kamuoyunda "İrkçılık-Turancılık Davası" olarak bilinen yargısal sürece dek devam etmiştir (Çolak, 2019, s. 173-174). Öncesindeki süreçte ise bir başka simgeleşmiş yargılama sonucunda Sabahattin Ali'nin ceza aldığını görmekteyiz. Dolayısıyla döneme sansür, gizli polis faaliyetleri ve düşünce suçlarına dayalı soruşturmalar damgasını vurmuştur. Bu noktada özellikle "komünist propaganda" suçlaması öne çıkmakta olup Feroz Ahmad (2009, s. 122), konuyla ilgili olarak yazar Kerim Korcan'ın şu ifadelerini alıntılıyarak polisin tutumunu gözler önüne sermiştir: "O günlerde 'yiycek ekmek bulamıyorum, aldığım ücretle geçinemiyorum' dediğinizi işitirse sizi doğruca nezarete atardı." İşte Samim Kocagöz *Onbinlerin Dönüşü* romanını böylesine git-gelli ve sert bir siyasal-toplumsal atmosfer içerisinde kaleme almış, dönemin çatışmalarını roman karakterleri üzerinden somutlaştırarak işlemiştir. Samim Kocagöz'ün bu toplumcu gerçekçiliğine yönelik olarak Tahir Alangu'nun (1965, s. 332) şu ifadeleri dikkate değerdir:

Arada sırada tek kişiyi anlatan, onun psikolojisini çözümleyen konulara da yanaşmakla birlikte, daha çok toplumdaki gelişmeleri izlemek, tasvir etmek endişelerinde olduğu, hem eserlerinde, hem de fırsat buldukça görüşlerini açıkladığı yazılarında ortaya konuluyordu. O, sanata, bu yurdun insanlarını, meselelerini kavrayıp anlatacak, bilimden önde giden, ondan daha uyanık, öncü bir görev tanıyor, köyü ve onun dertlerini, meselelerini böylece daha etraflı bir biçimde bize tanıtabileceğini düşünüyordu. Sanatçının karşısında her yanı karanlık, üzerinde pek az durulmuş, düğümlenmiş, somut ve büyük bir **"gerçek"** dururken, bunun yer yer aydınlatılmasında, çözümlenmesinde onun da hissesine düşen bir görev elbette bulunacaktı.

Yukarıdaki ifadeler Samim Kocagöz'ün Türk edebiyatındaki sosyalist akım açısından önemini gözler önüne sermekle beraber, *Onbinlerin Dönüşü*, toplumcu gerçekçi akımın özelliklerini tam olarak bünyesinde barındırmamaktadır. Yine bu aksayan yönüne rağmen roman, toplumcu gerçekçi romanın gelişimi bakımından önemli bir eser olarak değerlendirilebilecek bir niteliktedir. Roman hakkında yazılanlar ağırlıkla romanda yer alan Nazi taraftarı kişilerle romanın ana karakterleri arasındaki çekişmeye odaklanmışlarsa da romanda esasen ön plana çıkartılan çatışma Recep ile Halit'in yaşam tarzlarına ilişkindir. Recep ile Halit'in yaşam tarzlarındaki farklılığın çözümleneceği arka plan ise ideolojik ayrışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ayrışma üzerinden ise sosyalist entelektüel tipin tasvir edildiği zemin hazırlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümünde gördüğü lisans öğrenimini, Tanzimat romanı üzerine yazdığı bir tezle tamamlayan, bunun ardından ise üç yıl kadar İsviçre'de halkbilimi üzerine çalışmalar gerçekleştirirken sanat tarihi kurslarına da devam eden Kocagöz, (Tatarlı ve Mollof, 1969, s. 136), eğitim hayatını romana neredeyse olduğu gibi yansıtmıştır. Yazar, romanının her iki ana karakterinde *Felatun Bey ve Rakım Efendi*'de görüldüğü üzere didaktik yanı ağır basan basit bir sembolizasyon kullanmıştır. Her iki karakter de yazar tarafından sevilir ve övülür. Recep yetenekli bir genç, istikbali parlak bir bilim insanı; Halit ise yine yetenekli bir şairdir. Yazar bu iki gencin siyasi görüşleri hakkında biraz çekingen davranmış; siyasi olarak neyi savundukları, hangi yolda yürüdükleri net olarak çizilmemiştir. Romana ilişkin neredeyse tüm eleştirilerde ön plana çıkartılan Nazi taraftarı gençlerle çatışmanın asıl fonksiyonu aslında roman kahramanlarının siyasi pozisyonunu vermektir. Başka bir deyişle, yazar, ana karakterlerinin siyasi görüşlerini dolaylı olarak işaret etme yöntemini kullanmış, "bunlar, sosyalist gençlerdir" demek yerine, "bu gençler Nazi değildir, onlarla mücadele etmektedir" demiştir âdeta. Romanın zamanda atlama olan bölümlerinde bu çatışmaya dair herhangi bir olay yaşanmaz, çatışmanın fikrî derinlikleri verilmez.

Onbinlerin Dönüşü'nün İdeal Sosyalisti: Recep

Samim Kocagöz, *Onbinlerin Dönüşü* romanında *Felatun Bey ve Rakım Efendi* romanına benzer bir şekilde iki karakter üzerinden bir çatışma yaratarak siyasi görüşünü bir entelektüelin yaşantısında gösterme çabasındadır. Yazar yine Ahmet Mithat etkisiyle romanda sık sık olayları kesip açıklama yaparak veya uzun tiratlar aracılığıyla düşüncelerini okuyucuya iletir.

Tali çatışması üniversite ortamında geçen romanda Kocagöz'ün kendi öğrencilik yıllarında yaşadıklarının izleri oldukça net bir şekilde görülmektedir: 1930'lu yılların sonlarına yaklaşıldığında Avrupa'da esmekte olan savaş rüzgârları Türkiye'yi de etkisi altına almış ve Hitler Almanya'sında güçlenmiş olan Nazizmin "aryan/saf/üstün ırk" söylemleri Türk üniversiteleri ve aydın çevrelerinin bir kısmında da karşılık bularak bir kutuplaşma yaratmıştır. Bu kutuplaşmanın neticesinde İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde "Nazi taraftarı" çevrelerle sosyalist gençlik birlikleri arasında çıkan çatışmalar, Almanya'dan kaçarak Türkiye'ye hocalık yapmaya gelen bilim insanlarına "Hitlerci" çevreler tarafından yapılan saldırılar romanda konu edilmiştir. Burada Nazi taraftarı, Hitlerci sıfatlarıyla İstanbul Üniversitesi'nde Zeki Velidi Togan ve Nihal Atsız tarafından temsil edilen Türkçü-Turancı görüşlere sahip akademisyenler ve onlardan etkilenen öğrenci grubu kastedilmektedir. Sözü edilen "Nazi taraftarı ve Hitlerci" kesimin neyi savunduğu romanda net bir şekilde işlenmemiştir. Diğer taraftan ise karşıt kesimin dünya görüşü, ideal aydın tipi çizme endişesiyle oldukça detaylandırılmıştır.

Tatarlı ve Mollof (1969, s. 151-152), romandaki "toplumcu, aydın tipler" in "kişiliklerinde, Türk toplumunda teşekkül etmiş ve sosyalist aksiyonu yürüten ilerici aydınların gerçek çizgileri" nin temsil edildiğini ifade ederek Recep'in özelliklerini şu şekilde özetlerler: "inkılapçı hareketin önderi (...) iyi bir hatip, güzel bir gazeteci, kabiliyetli bir bilim işçisi, hazırlıklı bir inkılapçı, toplumcu faaliyetin ideologu, cesur ve mert bir halk müdafii (...) prensip sahibi bir savaşçı...". Romanın Ulus gazetesinde yayımlanan bir tanıtım yazısında ise Recep, "Düşünülerine, ülküsüne son derece bağlı, sağlam karakterli, çalışkan, namuslu (...) Kısa zamanda doçentliğe yükselmiş, aykırı düşünülerle savaşmaktan yılmayan" bir tip olarak tarif edilmektedir (Mehteroğlu, 1958, s. 2). Görüldüğü üzere Recep hem bilgi ve akıl itibarıyla hem de eyleme geçme potansiyeli açısından öne çıkarılmaktadır. Böyle değerlendirildiği zaman pratiğe yansıyan rasyonel bir sorumluluğun, sosyalist entelektüel tip açısından öne çıkartılan bir nitelik olduğunu ifade etmek mümkün olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Samim Kocagöz Recep ile, Lenin, Mao, Gramsci'nin işaret ettiği gibi bir entelektüel-aydın tip yarattığı söylenebilir.

Romanda aydınların, bilim ve insanlığın kaderi üzerinde düşünmeye mecbur oldukları ve insanlığın gidişatının bilimin yol göstericiliğiyle belirlenmesi gerektiği ifade edilerek bunun sağlanması için aydınların ortak çabasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu açıdan Recep'in ağzından ifade edilen şu hususlar ayrıca belirtmeye değerdir (Kocagöz, 2009, s. 220):

Hiç olmazsa biz aydın geçinenler insanın kaderi üzerinde düşünmeye mecburuz yirminci yüzyılda bilim var, insanın gidişatı var. Bütün sorun bilimin metotlarına, insanlığın gidişatına uydurmaktır. Bu da bir tek kişinin, kişilerin marifeti olamaz. Beceremezler bu işi. Kitle halinde aydınların emeği gerek. (...) Ben, aklımın erdiği günlerden beri -bunu sen de bilirsin- bütün gayretimle, elimden geldiği kadar bilimin ışığında saf, temiz, insanca yaşamaya layık insanların, sevgili vatandaşlarımın hayrına; akılsız, şaşkın, çıkar peşinde koşan, belki bilerek, belki de bilmeyerek memleketimin kalkınmasına engel olan kimselerle uğraşmayı kendime bir borç bildim. İleri dünya topluluklarının ardından koştuğu bilim ışığından o kadar uzağız ki, onlara yetişmek için çok çalışmak zorundayız. Çalışmadığımız takdirde, gelecek nesiller, her zaman bizi sorumlu tutacaklar. Bu sorumluluğu içimde hissediyorum. Çok değil, yirmi beş yıl sonra oğlumun yüzüne bakamayacak olursam, utancımдан ölürüm.

Yukarıdaki ifadeler entelektüelin, uzmanlık alanı haricindeki ahlaki ve siyasi sorumluluğuna yönelik olarak salt düşünce düzeyinde kalmayıp bunları eyleme de yansıtan karakteri açısından Recep'in sosyalist entelektüel tip olarak değerlendirilmesinin gerekçelerinin ortaya konulmasında son derece önem taşımaktadır. Kayda değer bir diğer nokta ise Recep üzerinden aslında tüm entelektüellere yönelen ajitasyondur; yazar, dönemin entelektüellerini yirmi yıl sonra çocuklarının yüzüne bakacak olmaları üzerinden etki altına almak istemekte, bunu Recep karakterini idealize ederek gerçekleştirmektedir. Nitekim yazar da roman boyunca Recep'i bir azizden bahseder gibi anlatır.

Yazar, Recep karakteriyle bir siyasi ahlak timsali yaratmak istemiştir. Recep entelektüel sınıfa burjuva sınıfından geçmemiştir. Üniversiteyi çalışarak okumuştur. Halkını ve memleketini -sosyalist ideolojinin enternasyonal yanıyla ters düşmeyecek şekilde- sever. Çünkü onun için Türk halkı, toprak, ekonomi, kültür ve dil birliği üzerinde gelişmiş tarihsel bir olgudur (Tatarlı ve Mollof, 1969, s. 152). Lenin'in aydınlarla ilgili düştüğü şerhin burjuvalığa dair olduğunu hatırlayınca, Kocagöz'ün sosyalist entelektüel tipinin önemi bir diğer açıdan daha ortaya çıkmaktadır. Çünkü Recep, devrimci savaşta rol alma açısından bir gereklilik olan "*halka daha çok yaklaşma*" koşulunu (Lenin, 1988, s. 12) en baştan sağlıyor görünmektedir. Bu durum Mao'nun entelijansiyaya vermiş olduğu "*partinin işçi ve köylü olan üyeleriyle kaynaşabilme*" görevi (Zedung, 1992, s. 306) açısından da dikkate değerdir. Gramsci'nin organik aydın tarifindeki burjuva ahlakıyla ilişkinin

kesilmiş olması ölçütünü de (Bağla, 1977, s. 88) bu bahis çerçevesinde hatırlamakta fayda vardır.

Roman her ne kadar Halit'in dönüşümü üzerine kurgulanmış gibi görünse de esasen onun dönüşümü boyunca Recep'in siyasi olarak tuttuğu pozisyon vurgulanmak istenmiştir: Recep insanlık ve memleket uğruna "yürüyenlerden"dir (Kocagöz, 2009, s. 222-223). Halit ise bunlardan ayrılmış, halk yolundan sapmıştır. Halit'in bu tutumu romanın isminin ilham kaynağı olan, Atinalı yazar Ksenophon'un Anabasis başlıklı eserinde anlatılan olay ile benzeştirilmiştir (Kocagöz, 1982, s. 17):

Şimdi o Anabasis'te Kresus'un paralı ordusuna giren Yunanlı askerler, şeye, İran'a giderken mağlup olurlar, kaçarlar. Kaçarlarırken ormanlık yollardan Karadeniz'e çıktıkları zaman deniz, deniz diye bağırırlar. Hani denize geldik diye. gidenlerin binde biridir kaçabilenler, ötekiler ölmüştür. Ben onu düşünerek yazdım...Gençlerin içinde binlercesi kayboluyor, birkaç tanesi su yüzüne çıkabiliyor.

Kendisini burjuva özlemlerine kaptıran Halit, hayatının 10-15 yılında ahlaken sorunlu olarak değerlendirilebilecek ve parasal menfaati ön planda tutan bir kadınla evli kalmış, onun arzularını tatmin etmek için servet peşinde koşarken hem ideallerinden hem de halka ve insanlığa hizmetten vazgeçmiştir. Savaş döneminde emperyalist güçlerle işbirliği yaparak haksız kazanç elde etmiş ve zengin olmuştur. Ancak kazandığı para ve güç onu mutlu etmeye yetmemiştir. Karısı tarafından aldatıldıktan sonra içinde bulunduğu yaşantının sahteliğini sezinleyince tuttuğu yanlış yoldan döner ve tekrar doğru yolda kararlı bir şekilde yürüyen arkadaşlarına katılmak ister. Tüm bu anlatımla savunulan fikir esasen mutluluğun ancak Recep'in benimsediği gibi toplumcu bir yaşam tarzıyla elde edilebileceğidir.

Roman boyunca idealize edilen Recep iyi bir konuşmacı ve önderdir. Halkına ve memleketine sevgi duyan bir enternasyonalist, bir yurtseverdir. Savaş ve ırkçılık karşıtıdır. Siyasi görüşlerinde ahlakı ön planda tuttuğu gibi insan ilişkilerini de ahlaki prensipler üzerinden kurar. Kendi emeğiyle para kazanan bir gazeteci ve akademisyen olan Recep, gençlik yıllarında üniversitede okuyabilmek için önce yedek subay okuluna gidip askerliğini yapmış ve subaylığında biriktirdiği parayla eğitimini devam ettirmiştir (Kocagöz, 2009, s. 153). Sonraki yıllarda da bu duruşunu korumaya devam ederek Halit'in dergi çıkarmak için vermek istediği

desteği ve hapse düştüğünde yapmak istediği maddi yardımı reddetmiştir (Kocagöz, 2009, s. 279).

Recep bir entelektüel olarak sanatçıların da sorumluluk bilincine varması gerektiği düşünür (Kocagöz, 2009, s. 93). Böylesine bir sorumluluk, Dreyfus Olayı ile ortaya çıkan entelektüel tipiyle uyum içerisindedir. Çünkü Recep'in bu çerçevede romanda karşıt unsur olarak gösterilen Pantürkistlere karşı örgütlendiğini görmekteyiz (Kocagöz, 2009, s. 128). Dava adamının "hazır ve olgun olmayan" topluma, inandığını öğretmek zorunda olduğunu (Kocagöz, 2009, s. 154) düşünür. Eşini dahi işçi sınıfından seçer; Halit'in aksine kendisini inandığı yolda yürüttüğü mücadelesinde destekleyecek bir dava insanıyla evlenir (Kocagöz, 2009, s. 157-165).

Recep'e göre entelektüel ciddi olmalıdır. Onun insanları hafife alanlara tahammülü yoktur: "Aydın geçinenler" insanların kaderi üzerinden düşünmeye mahkûmdurlar. İnsanlığın geleceğinin bilimsel metotlar doğrultusunda, akılcılıkla tayin edilmesi ve tüm bu ideallerin gerçekleşmesi için de aydınların emek vermesi gerekmektedir (Kocagöz, 2009, s. 220). Recep "insanlık uğruna, memleket yoluna yürüyen on binlerdendir" (Kocagöz, 2009, s. 222-223).

Roman boyunca kuvvetli bir yurtseverlik vurgusu olmasına rağmen olumlu karakterlerin yurtseverliklerine ilişkin, Recep'in ağzından verilen bir tirattan başka aksiyon veya düşünce bulunmamaktadır. Recep bir konuşma esnasında Türklüğü kabul ettiğini ve Türk olmakla övündüğünü söyler ancak Türk olması münasebetiyle dünya üzerinde yaşayan herhangi bir halkı aşağılık görmediğini hemen sözlerine ekler (Kocagöz, 2009, s. 76).

Roman hakkında bir değerlendirme yazısı kaleme alan Halide Edip romanın başkişisi olan Halit'i ırkçılıktan ayrı tutmak şerhiyle "samimi surette ve tabii olarak" milliyetçi ilan eder (Adıvar, 1958). Nitekim Samim Kocagöz de Halit'i "faşist eğilimli değil, ilerici olup da sonradan yozan" bir tip olarak ifade etmiştir (Kocagöz, 1982, s. 130). Buradan hareketle yazarın başkarakter gibi kurguladığı Halit'in, aslında Recep'in ideallerini ve entelektüel duruşunu gösterilebilmek için bir zemin olarak düşünülebileceğini tekrar hatırlamakta fayda vardır. Başka bir deyişle, sahnedeki asıl özne Recep'tir, Halit ise özneyi yazarın istediği şekilde izleyiciye yansıtmaya yarayacak olan bir ışık görevindedir; Halit'in yaşantısının olumsuz akıbeti, Recep'i daha da parlatma işlevi görür. Bu husus, Türk romanında ilk bütünlüklü ve detaylı sosyalist entelektüel tipin *Onbinlerin Dönüşü*'ndeki Recep karakteri olduğu şeklindeki düşüncenin temeli açısından önem taşımaktadır.

Samim Kocagöz *Onbinlerin Dönüşü* isimli romanıyla her ne kadar Marksist-sosyalist düşüncedeki toplumsal ve siyasal olaylara müdahil, öncü entelektüel tipi yaratmaya yönelmişse de bunu milliyetçi-vatansever bir senteze ulaşmayı hedefleyerek yapmış olmasının üzerinde durmak gerekir. Aslına bakılırsa söz konusu sentez bir yönüyle genel itibarıyla sosyalist düşüncenin ama özellikle Marksizmin Türkiye'ye özgü yorumunun geliştirilmesine işaret etmektedir. Ve Murat Belge (2008, s. 107-108), Hikmet Kıvılcımlı, Mustafa Suphi, Kerim Sadi, Şefik Hüsnü gibi isimleri zikrederek Türkiye'de Marksist teorinin yerleştirilmesine yönelik adımların yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Yani Samim Kocagöz'ün edebî bir romanda bir tip üzerinden hedeflemiş olduğu sosyalizm ile milliyetçiliği harmanlama girişimi zengin ve güçlü bir birikim üzerine temellenmemiştir. Sadece bu nedenle bile *Onbinlerin Dönüşü*'ndeki sosyalist entelektüel tip yaratma amacını değerli bir çaba olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim devamındaki süreçte Yön dergisi nezdinde, özellikle de başyazarı Doğan Avcıoğlu tarafından sosyalizm üzerinden yeni bir milliyetçilik anlayışının temellerinin atılmaya çalışıldığını, Milli Demokratik Devrim hareketi kapsamında "gerçek milliyetçilik" niteliğinin mevcut olduğu iddiasının öne sürüldüğünü görmekteyiz (Atılın, 2009, s. 3-4). Bu açıdan Recep'in, sosyalizmle milliyetçiliği harmanlama konusunda yoğun siyasî tartışmaların edebiyat alanındaki öncülerinden biri olduğu söylenebilir.

Sonuç

Onbinlerin Dönüşü sosyalist entelektüel tipini geliştirmek üzere yazılmış bir eserdir. Romanın yazılış amacı Recep'i tanıtmak, anlatmak, sevdirmek ve netice olarak genç kuşaklara örnek alınacak bir idol yaratmaktır. Yazarın yaşadığı döneme müdahale biçimi onun toplumsallığı açısından da önemli fikirler vermektedir.

İdealize edildiği oranda canlılıktan uzaklaşan Recep'in tüm fonksiyonu, *İçimizdeki Şeytan*'da ana karakterlerden olmayan ancak siyaset ve ahlak arasındaki ilişkiyi olumsuz açıdan bir aşk hikâyesi üzerinden gösteren ve bu romanda sosyalist ahlakı temsil eden karakter olan Bedri'den sonra bir sosyalist entelektüelin nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Recep Bedri'ye göre çok daha detaylı bir şekilde tarif edilerek sosyalist entelektüel olarak sunulmuştur.

Yazar, Recep'le bir taraftan aydınlanmacı fikirlerini savunurken diğer taraftan sosyalist değerlerle "aydınlanmış" sınıfın toplumu yönlendireceğine ve refaha kavuşturacağına duyduğu inancını ortaya koyar. Nazilerin ve savaşın gündemde olmasının da etkisiyle ırkçılık karşıtı görüşlerini dile getirir ve bu halkını ve memleketini çok seven kahraman aracılığıyla milliyetçiliğin karşısına, alternatifi

olarak yurtseverlik kavramını önerir. Buradan yazarın yaşadığı dönemin toplumsal ve siyasal hayatına müdahalesinin bir tarafın, yani SSCB'nin, bir nevi sözcülüğünü üstlenerek değil de kendi toplumunun gerçeklikleri temelinde vücut bulmuş olmasının hem toplumcu gerçekçi Türk romanı açısından hem de sosyalist akım açısından dikkate değerdir.

Samimi bir sosyalist olduğu ifade edilebilecek olan Samim Kocagöz, Recep karakteriyle saf, inanmış, mücadeleci bir entelektüel tipi oluşturmaya çalışmıştır. Bu entelektüel tip, yazarın siyasi görüşü doğrultusunda yerli bir sosyalist ve ödün vermez bir yurtseverdir. Recep herkesin sempati ve saygı duyduğu bir tip olarak toplumla ona yabancı bir ideoloji arasındaki uyuşmazlığa da cevap verme niteliğindedir. Belki de bu nedenle sık sık yurtseverlik vurgusu yapılmıştır. Recep, polisin de akademinin de sanatçıların da sevdiği ve hayranlık duyduğu bir ideal önder olarak kurgulanmıştır.

Recep, sosyalist dünya görüşüne sonradan dâhil olmuş bir burjuva aydını değil, bilakis sosyalist dünya görüşünün ürünü ve onun timsalidir. Nihai olarak Gramsci'nin organik aydın tanımlamasına denk düştüğü gibi Lenin'in ve Mao'nun aydın profiline dair öne sürdüğü gerekliliklere de uyum sağlar. Bir entelektüel olarak teoride kalmaz, toplumun bilinçlenmesi için harekete geçer ve örgütlenir; yani eylem sahasında da faal olduğu görülmektedir. Yazar, Recep'i Ahmet Mithat Efendi'nin Rakım Efendi'sine benzer şekilde tüm okurlarına bir rol model olarak önermektedir. Bunu yaparken milli hassasiyetleri ön plana çıkarır. Bu özellikleriyle Recep'in, daha sonra Yön Hareketinde olgunlaşacak olan, sosyalist milliyetçilik söyleminin Türk romanındaki habercisi olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Adıvar, H. E. (1958). Onbinlerin Dönüşü. Yeni İstanbul Gazetesi, 20 Ocak.
- Adıvar, H. E. (1970). Handan, Onuncu Baskı. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Ahmad, F. (2009). Modern Türkiye'nin Oluşumu, 8. Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akkaya, A. Y. (2012). Gramsci ve Bourdieu Düşüncesinde Entelektüel Kavramsallaştırmasının Tekel İşçi Eylemi Üzerinden Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı.
- Alangu, T. (1965). Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman (Antoloji/Cilt: 2): 1930-1940. İstanbul: İstanbul Matbaası - Asaf Ertekin Yayınları.

- Ali, S. (2003). İçimizdeki Şeytan, 6. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atılğan, G. (2009). Sosyalist Milliyetçilik Söylemi (Türkiye, 1961-1968): Temeller, Ayrılıklar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 1-25.
- Bağla, L. (1977). Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu. Birikim(23), 84-92, Ocak.
- Belge, M. (2008). Marksizmin "Millileşmesi" mi, "Yerlileşmesi" mi?, M. Gültekingil (editör), içinde, Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Sol (Cilt 8, 105-113), 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çolak, Ç. D. (2019). 1944 Irkçılık – Turancılık Davası: Tutuklamalar, İşkenceler, Savunmalar. Y. Okay (ed.) içinde, Turan ve Turancılık: Edebiyat, Sosyoloji ve Jeopolitik'te Kavram, Kuram, Anlam, Konum (s. 173-230). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Drake, D. (2005). French Intellectuals and Politics from the Dreyfus Affair to the Occupation. London: Palgrave Macmillan.
- İleri, S. (1975). Türk Romanında Bir Sosyalist. Birikim(7), 5-7.
- Kocagöz, S. (1982). Samim Kocagöz ile Konuşma. 26. Sayı, 123-132. (Ş. Kurdakul, Röportaj Yapan) Yazko Edebiyat, Aralık.
- Kocagöz, S. (1989). Bu Da Geçti Yahu. İstanbul: Düşün Yayınevi.
- Kocagöz, S. (2009). Onbinlerin Dönüşü. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Küçük, Y. (1983). Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri. M. Belge (Genel Yönetmen), içinde, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Cilt 8, s. 138-143). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lenin, V. İ. (1988). Aydın Kesimi Üstüne. (çev. N. Alpay) Ankara: Başak Yayınları.
- Mehteroğlu, Y. (1958). Onbinlerin Dönüşü. Ulus Gazetesi, 2-3, 26 Şubat.
- Meriç, C. (1983). Batıda ve Bizde Aydınların Serüveni. M. Belge (Genel Yönetmen), içinde, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Cilt 8, s. 130-137). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önertoy, O. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Üçüncü Basım. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Safa, P. (2005). Mahşer, 15. Baskı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Sarıçoban, G. (2020). İkinci Dünya Savaşı Döneminde (1939-1945). Türk Dış Politikası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(4), 1755-1777.
- Taş, S. (1993). Samim Kocagöz: Yazar - Eser - Üslup. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı.
- Tatarlı, İ.; Molloy, R. (1969). Hüseyin Rahmi'den Fakir Baykurt'a Marksist Açından Türk Romanı. İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları.
- Todd, N. (2018). Gramsci ve Mao. Bilim ve Ütopya: <https://bilimveutopya.com.tr/gramsci-ve-mao>, 23 Ocak, 4.30.2021.
- Ünsel, H. İ. (2021). Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında Komünist Propaganda (1950-1960).» Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. 13(25), 117-142.
- Zedung, M. (1992). Seçme Eserler II, 3. Baskı. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Zola, É. (1984). Dreyfus Olayı (adalet için bir savaşın öyküsü), 2. Basım. (Türkçesi: M. Tuncer) İstanbul: Yalçın Yayınları.
- Zola, É. (2015). Suçluyorum, 5. Baskı. İstanbul: Can Yayınları.

Summary

Samim Kocagöz's novel, "Onbinlerin Dönüşü (The Return of the Ten Thousand)", which was written under the influence of the intellectual debates of the European left in the 1940s, is considered an important novel in terms of the formation of the socialist intellectual type in Turkish literature. Through this political novel, the author has tried to focus on the social role of the socialist intellectual and to share his thoughts with his readers.

Until the publication of "Onbinlerin Dönüşü", Turkish socialist realist novelists had focused on rural life, in terms of class conflict, under the influence of Russian literature, and while they had spoken about the possibilities, conditions and limits of Marxist-socialist transformation in the socialist-realist novel, they had not directly focused on the description of a type that could be considered a socialist intellectual. Although the ideal/positive socialist intellectual type has been seen in the former Turkish novels, in no novel have the political and moral characteristics of this type been given as detailed as in "Onbinlerin Dönüşü".

In this novel, the purpose of the author is to present Recep as an ideal example of a socialist intellectual, to explain him, make him likable and, therefore, to create an idol that will serve as an example for the younger generations. Considering that the place that sets the atmosphere in "Onbinlerin Dönüşü" and "İçimizdeki Şeytan" (The Devil Within) of Sabahattin Ali is the University of Istanbul and its surroundings and that in both novels, the opposing front is the nationalist characters who represent a Turkish-Touranist worldview, "İçimizdeki Şeytan" can be said to be the predecessor of "Onbinlerin Dönüşü", as a political novel in which the political thoughts of the intellectual class are treated in an urban intellectual environment. However since the whole function of Recep is to show how a socialist intellectual should be, this character is described in much more detail than Bedri, the socialist intellectual type in "İçimizdeki Şeytan".

In “Onbinlerin Dönüşü”, the author tries to show his own political point of view through the life of an intellectual by creating a conflict on two main characters, Recep and Halit. Considering the principles put forward by thinkers such as Lenin, Gramsci and Mao on how socialist intellectuals should be, Kocagöz stated that socialist intellectuals should be connected to the society, should be merged with peasants and workers, should not remain only on the theoretical level, but take an active role in social life and thus should enlighten society. And as he compared Recep and Halit in his novel, he evaluated their suitability to these characteristics.

In the novel it is emphasized that intellectuals are obliged to think about the fate of mankind and that the course of mankind must be determined with the guidance of science. The joint effort of intellectuals is important to ensure this. Apart from his field of expertise the intellectual bears a moral and political responsibility. The fact that Recep is a character who reflects his thoughts on his actions in the novel reveals one of the reasons for his evaluation as an ideal socialist intellectual type.

While advocating his enlightened ideas through Recep, the author, reveals also his own belief that the "enlightened" class with socialist values will lead the society and bring prosperity. He expresses his anti-racist views and proposes the concept of *patriotism* as an alternative to *nationalism* through Recep who loves his people and his country. This intellectual type is an indigenous socialist and an uncompromising patriot in accordance with the author's political views. The socialist intellectual character of the novel, Recep, is fictionalized as a patriotic socialist who can carry the responsibility brought by his consciousness to the field of action. It is a remarkable phenomenon that there is a character that blends socialism and nationalism in a novel written in a period when political and social polarization was dominant. This feature of Recep also refers to his being a socialist who is not disconnected from the people.

Recep is not a bourgeois intellectual who later joined the socialist worldview, but rather he is the product and embodiment of the socialist worldview. Ultimately, he accords with Gramsci's definition of the *organic intellectual* as well as with the requirements put forward by Lenin and Mao regarding the profile of the socialist intellectual. As an intellectual, he also takes action and gets organized to educate society. The author recommends Recep as a model to all his readers.

Halit, the other main character, was actually created to show the ideals and intellectual position of Recep. Halit, gave up on his patriotic ideals and left his friends for his own personal gains, but failed in finding happiness and eventually wanted to return to the path of his friends that put the interests of their country first. Thus, the author aimed to show that the way of life that leads the intellectual to happiness is not the one that Halit had chosen, which prioritized the realization of temporary individual interests, but the one Recep has chosen that prioritizes the well-being of his country over his own interests.

Being the first work that described the ideal socialist intellectual in the most detailed way, “Onbinlerin Dönüşü” not only provided a link between the former Marxist-socialists novels and the socialist-realist novels that came after it, but also inspired the transformation of the socialist type in the socialist-realist novels in the following years.